

Давид Аконджанян
студент 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник д.і.н., проф. І.Ярмошик

Дослідження історії Волині Олександром Цинкаловським

Кожен громадянин має усвідомлювати значення історичних подій на тлі історичного процесу, адже все що стається в тій чи іншій мірі відображається в майбутньому. Історична наука завдячує видатним особистостям, які віддали сили, не шкодували здоров'я, і, навіть, жертвуючи життям, наклали відбиток на процес, учасниками якого всі ми є – історії. Одним із таких був Олександр Цинкаловський. Мало хто знає про цю постать достатньо, щоб сказати, що він зробив величезний внесок в розвиток історичної науки України. Але вивчаючи життєвий шлях та науково-дослідницьку роботу цього історика, ми усвідомлюємо, що він являє собою видатного етнографа, історіографа, археолога, що віддав все життя на дослідження історії Волинського краю.

Вивчаючи життєвий шлях Олександра Миколайовича, неможливо не помітити всю сплетінь життєвих подій, що трапились з відомим дослідником. Але незважаючи на все, він душею і серцем був на Волині, думав і писав про неї, навіть коли життя вносило свої несприятливі корективи.

Народився майбутній історик 9 січня 1898 року в старовинному місті Волинського князівства – Володимирі (сучасний Володимир – Волинський).

Родина мала змішані етнозв'язки, що не було дивним явищем в ті часи. Батько Олександра, Микола Цинкаловський, родом з Київщини і певний час перебував на царській службі. Мати, Христина, походила із знатного польського роду Нітецьких. Її батько, Павло (дід Олександра), був учасником польського Листопадового повстання 1830-1831 рр., а втративши дворянське звання, повністю віддався пошуку старожитностей та антикваріату Волині. Малий Олександр не дарма з дитинства цікавився історією, адже любов до історії рідного краю прищепив дідусь.

Доля майбутнього дослідника змушувала його часто змінювати місце проживання: Володимир – Ковель – Тамбов – Зв'язгель – Житомир. Після цього перебував на Волині [1].

В 1925 році Олександр вступив на богословський факультет Варшавського університету. Здібний юнак відразу обрав спеціалізацію: церковна історія, християнська археологія та мистецтво. Згодом захистив магістерську роботу «Сліди християнства на Волині до князя Володимира», в якій науково довів, що християнство поширювалося на Волині ще до офіційного прийняття у 988 році. По отриманню ступеня магістра, став членом Польського археологічного товариства і Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові.

Олександр Цинкаловський часто здійснював різного роду експедиції на Волинь, Полісся та Підляшшя. В 1936 році він став директором музею при Кременецькому ліцеї, в якому пропрацював до 1939 року.

З приходом радянської влади на Західну Україну, Олександр Миколайович разом із дружиною Регіною емігрують до Варшави, де його призначено очільником волинського відділу Археологічного музею. Хто знав, що вчений так і не повернеться жити на Україну, а вперше його заслуги будуть оцінені в Польщі [2].

Олександр Цинкаловський — це передусім учений-енциклопедист, якому належать фахові дослідження з археології Волині, сфрагістики (наука про печатки), боністики, нумізматики, сакральної архітектури і живопису, фольклору й етнографії тощо. Дослідника переймало те, що історія Волині в радянській літературі брала початок з 17 вересня 1939 р. Тому і прагнув виправити це безглузде непорозуміння.

Дослідження, які проводив О. Цинкаловський:

- археологічні розкопки на Волині (печеру Висоцької культури, відкрито оселю римської доби (II–III ст.) (урочище Чуб), пам'ятки трипільської культури на Волині (Городок, Шумськ), культури кулястих амфор (Крилів, Лапаївка), культури шнурової кераміки, розкопки могильників лужицької культури (поблизу с. Млинище Іваничівського району), чимало давньоруських городищ (Білів, Боремель, Грабів, Ізів, Пересопниця та ін.));

- історичні події, явища, процеси на Волині (історія населених пунктів, особливо таких як Холм, Дорогичин, Перемишль; роль Волині в дохристиянський період; факт перебування Тараса Шевченка на Волині; детально вивчено і поєднано долю українського іконописця початку XVIII ст. Йова Кондзелевича з Волинню, віднайшов перед війною його роботи у Загоріві, Воцятині й інших селах;

- гідрологією та картографією, результатом чого було складено 12 карт Волині і Полісся;

Весь пласт роботи науковця важко перелічити та оцінити, але вище сказане дає змогу створити певне уявлення про багатогранність і талановитість волинського історика.

Найпопулярніші та найвідоміші праці О. Цинкаловського: «Старовинні пам'ятки Волині» (1975 р.); «Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник — від найдавніших часів до 1914 року» (1984 р., 1986 р.); «Ріка Прип'ять та її допливи: Старі водні шляхи між доріччям Чорного моря і Балтиком» (1966 р.), як Антін Бужанський; «Матеріали до праісторії Волині і Волинського Полісся» (1961 р.); «Волинські дерев'яні церкви XVII — XVIII ст.» (1935 р.); «Княжий город Володимир» (1935 р.); «Християнські колпії» (1972 р.).

Олександр Цинкаловський — історик, краєзнавець, археолог, літератор. Життя цієї багатогранної особистості тісно пов'язане з Волинню. Незважаючи на те, що О. Цинкаловський після Другої світової війни був відірваний від основного ареалу своїх досліджень на Волині, він зайняв

чільне місце серед 56 дослідників Волині, а його «Стара Волинь і Волинське Полісся» стала класичною книгою, без якої важко собі уявити сучасні студії з волинезнавства [3].

Про волинського дослідника, вченого, історика О. Цинкаловського Україна почала дізнаватися з 1990-х рр. Однією з перших слід вважати публікацію С. Кота «Олександр Цинкаловський: життя, присвячене Волині». Щоправда, широкому загалу науковців за кордоном він був відомим ще з 50 – 70 рр. ХХ ст.

Повернення його імені на Батьківщину почалося з міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції «Минуле і сучасне Волині і Полісся. Олександр Цинкаловський і край» у 1998 р., яка була присвячена життєвому та науковому шляху вченого.

На сьогоднішній день загальна кількість матеріалів, що стосуються О.Цинкаловського, у фондах Волинського краєзнавчого музею нараховує 75 одиниць збереження.

У 1975 році Інститут дослідів Волині видав працю О.Цинкаловського «Старовинні пам'ятки Волині», яка приурочувалася 75-річчю від дня народження і 55-річчю наукової діяльності археолога і дослідника. В цій книзі крім дослідження О.Цинкаловського, яке проілюстроване 81 фотознімком архітектурних пам'яток Волині, вміщена стаття С.Радіона «Проф. Олександр Цинкаловський (профіль)» та «Бібліографія наукових праць проф. О.Цинкаловського. 1930-1974 рр.», підготовлена М.Бойком [4].

У 1992 році представник української діаспори в Німеччині Сергій Лящук передав Волинському краєзнавчому музею одну з найповажніших праць Олександра Цинкаловського, його „лебедину пісню”, двотомник „Стара Волинь і Волинське Полісся” [5].

Ім'я Олександра Миколайовича Цинкаловського замовчувалося десятиліттями. Проте, останнім часом багато зроблено науковими співробітниками Володимир-Волинського історичного музею, аби добре ім'я видатного земляка повернулося до волинян.

За ініціативою працівників Володимир - Волинського історичного музею в 1998 р. було проведено міжнародну історико-краєзнавчу конференцію присвячену 100 - літньому ювілею вченого, а у 2008р. – конференцію до 110 річчя Олександра Цинкаловського.

Історична спадщина О. Цинкаловського не має рівних серед досліджень Волині ХХ ст. Наукові праці історика створили фундамент для розширення теоретичного та фактичного матеріалу, пов'язаних з історичною Волиню.

Список використаної літератури:

1. Кот С. Олександр Цинкаловський: життя, присвячене Волині / С. Кот // Праці Центру пам'яткознавства. – Вип. 1. – 1992. – С. 174 – 180.
2. Енциклопедія українознавства. У 10-ти томах / Головний редактор В. Кубійович. – Париж – Нью-Йорк: «НТШ», 1984 . – Т.10. – 681 с.

3. Цибульська О. Олександр Миколайович Цинкаловський / О. Цибульська // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олександр Цинкаловський і край. – Луцьк, 2008. – Вип. 27. – С. 32–36.
4. Пісоцький А. Епістолярна спадщина О. Цинкаловського / А. Пісоцький // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції 20-23 січня 1998 року. Науковий збірник. – Луцьк, 1998. – С. 55 – 58.
5. Корзонюк М. Великий дослідник нашого краю / М. Корзонюк // Минуле і сучасне Волині : Олександр Цинкаловський і Волинь. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції 20 - 23 січня 1998 року. Науковий збірник. — Луцьк, 1998. – С. 47 – 48.